

авт. М. Пасибулатов

20-10-87

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ

"Εγώ είμαι ο τόπος σου.
Ίσως να μην είμαι κανείς,
αλλά μπορώ να γίνω
αυτό που θέλεις"

Γ. Σεφέρης

Από που ερχόμαστε;

Δεκατρία χρόνια μετά την απελευθέρωση των δημοκρατικών θεσμών και έξι χρόνια μετά από μια σημαδιακή πολιτική/κυβερνητική αλλαγή, η χώρα και ο πληθυσμός της, δεν έχουν ακόμη συμφωνήσει σε μια καθαρή και κοινή απάντηση για ό,τι μας οδήγησε μέσα στην κρίση, που αντιμετωπίζουμε. Και δεν νομίζω πως θα ήταν σωστό να αρνηθούμε την παρουσία των κρίσιμων φαινομένων. Όπως δεν είναι ορθό να τοποθετούμε πίσω από την έννοια αυτή, οποιαδήποτε ασυναρτησία ή πολιτική σκοπιμότητα.

Είναι όμως σαφές πως η χώρα μας, μέσα από μια σταδιακή προσέγγιση της αιτούμενης ευημερίας, δεν κατόρθωσε να συγκροτήσει, με σαφήνεια, τον απαραίτητο θεσμικό, πολιτικό και οικονομικό μηχανισμό απορρόφησης των αιχμών και ανανέωσης των ισορροποποιητικών συμβολαίων.

Αυτό δεν πρέπει να ξεχνιάζει! Πίσω από την καθημερινή "γκρίνια" για όσα γίνονται και για εκείνα που δεν γίνονται, την ανυποληψία της μιας επαγγελματικής κοινότητας απέναντι για την άλλη, τον αφερέγγυο κρατικό μηχανισμό, την αβέβαιη κοινωνική προστασία, υπάρχει ο πολίτης, που αγωνιά για το αύριο. Πέρα από την ιστορική διάρκεια κυρίαρχων χαρακτηριστικών κοινωνικής συμπεριφοράς, όπως εκδηλώνονται σε συχνά επισημαινόμενους τομείς (νωθή αντιμετώπιση της εργασίας, παράκαμψη των θεσμικών διαδικασιών, συρρίκνωση του ορίζοντα των πρωτοβουλιών, μεγαλοϊδεατισμός του πολιτικού σχεδιασμού, κλπ) υπάρχει ένα σύστημα επιλογών, που δεν παραλείπει να εμφανίσει την ισχύ του όταν "το μαχαίρι φτάνει στο κόκκαλο".

Το δόρυ της κρίσης φαίνεται στη σχετική ανικανότητα των πολιτικών κομμάτων να αφομειώσουν και να αναπαράγουν ιδεολογικά το περιεχόμενο και τη σφοδρότητα των ταχύτατων προσαρμογών, μέσα από τις οποίες, η ελληνική κοινωνία και οικονομία, βρίσκει το δρόμο της. Πράγματι, ενόσω οι σημαντικές αλλαγές που εισάγονται στη ζωή της χώρας, τροποποιούν τις αντιλήψεις και τη συμπεριφορά των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων, η πολιτεία βραδυπορεί και συχνά κινείται προς άλλες κατευθύνσεις, προσπαθώντας να δώσει απάντηση σε ζητήματα, που υπήρχαν χτές αλλά που ήδη έχουν ξεπεραστεί από νεώτερα. Το πρόβλημα αυτό, που αφορά στην αδυναμία στοιχειώδους συλλογικού (όρα, κοινωνικού) σχεδιασμού των αναμενόμενων, φέρνει στο προσκήνιο την υπερ-πολιτικοποίηση των αποφάσεων στο οικονομικό επίπεδο.

Από την άποψη αυτή, πολλές καθυστερήσεις σε ρυθμίσεις προσαρμογής της οικονομίας στα νέα, κάθε φορά, δεδομένα, οφείλονται στο προσκήνιο των πολιτικών διαυσονδέσεων με την εκάστοτε κυβερνητική παράταξη.

Εξετάζοντας την εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας, τίθενται δύο ζητήματα: [α] ποιά είναι τα όρια (δυνατότητες) του παραγωγικού συστήματος, [β] ποιές είναι οι πολιτικές επιλογές. Ως προς το πρώτο ερώτημα, η κρίση του προτύπου της μεταπολεμικής ανάπτυξης που οξύνθηκε μετά το 1973-74, έδωσε την ευκαιρία να αναδειχθεί ταυτόχρονα και το ασύμπτωτο μεταξύ ταχύρρυθμης αύξησης του προϊόντος και ποιοτικής αναβάθμισης του παραγωγικού μηχανισμού. Με την έννοια αυτή αμφισβητείται η επιλεγόμενη ως σημαντική μεταπολεμική οικονομική ανάπτυξη, εφόσον, όσο και εάν οι ρυθμοί μεγέθυνσης υπήρξαν υψηλοί (ακόμη και εάν συνυπολογίσουμε τη μικρή βάση εκκίνησης), το οικονομικό δυναμικό που δημιουργήθηκε είχε εγγενείς διαρθρωτικές αδυναμίες. Μια από τις βασικότερες είναι ότι η διεύρυνση του παραγόμενου προϊόντος, δεν συνοδευόταν από την επένδυση των μηχανισμών εκείνων, που θα ήσαν σε θέση να εξασφαλίσουν την προσαρμογή σε καταστάσεις κρίσης, αφομοιώνοντας τεχνολογία και γνώση διοίκησης, στήνοντας τους κατάλληλους κοινωνικούς μηχανισμούς επίλυσης των τρεχουσών αντιφάσεων, που γεννιώνται από την πορεία αυτή και ανανέωσης της ικανότητας του πολιτικού σχηματισμού να προτείνει διεξόδους στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

Είναι χαρακτηριστικό πως στην εντατική ανάπτυξη των ετών 60-80, αντιπαράτίθεται ο χαμηλός ρυθμός βιομηχανικών επενδύσεων ως προς το ΑΕΠ: 3,5% μεταξύ 1964-73, το 1/3 του οποίου στις οικοδομές. Το εγχώριο κεφάλαιο επενδύει το μέλλον του στην πρόσοδο των περιουσιακών στοιχείων της γης ή δραστηριοποιεί "παραδοσιακές" του ικανότητες στον μεταπρατικό μικρο-καπιταλισμό: το βιομηχανικό κέρδος ως έννοια, και ως απώτερος στόχος μιας δυναμικής μορφής ανάπτυξης, απουσιάζει ή συγχέεται (όρα, διευκολύνει) με μια από τις παραπάνω μορφές συσσώρευσης.

Την ανάπτυξη έχει αναλάβει, κατ'ουσία, το ξένο κεφάλαιο, που αποτελεί και τον πραγματικό φορέα εκσυγχρονισμού. Δεν είναι τυχαίο, πως στην περίοδο 60-66 το 1/2 των επενδύσεων στη βιομηχανία είναι δική του υπόθεση. Όμως, η παρουσία αυτή περιορίζεται σταδιακά (67-72: 23.5% του συνόλου, 73-80: 3.7%, μετά 80: -4.6%).

Όταν το ελληνικό βιομηχανικό κεφάλαιο περάσει την πρώτη φάση ενηλικίωσής του, στηριζόμενο σε τεράστιο βαθμό στις κρατικές (όρα, κοινωνικές) επιδοτήσεις και προκειμένου να συνεχίσει τη μεγέθυνσή του, θα προσφύγει σ'έναν υπερβολικό δανεισμό, στη βάση μιας στρατηγικής που ευνοεί τα ξένα κεφάλαια σε σχέση με τα ίδια (μέσω, κυρίως, αρνητικών επιτοκίων): η συμμετοχή μακροπροθέσμων τραπεζικών δανείων στις επενδύσεις του βιομηχανικού τομέα από 12,8% στην περίοδο 1960-66, περνά σε 26,5% το 1967-72, 34,6% το 1973-80 και 44,9% το 1981-83[1]. Συνεχίζεται ταυτόχρονα και διευρύνεται η διοχέτευση των

διαθεσίμων σε εξω-βιομηχανικές δραστηριότητες. Ακόμη και όταν αφαιρεθεί η χρηματοδότηση του κόστους εμπορευματοποίησης των παραχθέντων προϊόντων, λόγω και του χαρακτήρα του εμπορίου, διαμορφώνεται η πεποίθηση ότι ένα άλλο, σημαντικό, τμήμα των πόρων που διαχειρίζεται η βιομηχανία, οδηγείται στις "δραστηριότητες" που υπεμνήσθηκαν προηγουμένως. Σε πολλές περιπτώσεις, η καλοσσιαία αύξηση των χρεών θα πάρει καταστροφικές διαστάσεις: "η σχέση χρέους και προστιθέμενης αξίας, από 69% το 1974 έφθασε το 108,9% το 1983"[2].

Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Τ.Γιαννίτσας, η αδυναμία προώθησης του απαραίτητου μετασχηματισμού της βιομηχανίας έκανε πιο σημαντική την τεχνολογική εξάρτησή της, με επιπτώσεις, που γίνονται αισθητές, σε δύο επίπεδα: στο ισοζύγιο πληρωμών, το έλλειμμα του οποίου είναι κατ'αρχήν τεχνολογικής φύσης και στο επίπεδο της διαδικασίας συσώρευσης, όπου η τεχνολογική εξάρτηση "επιδεινώνει τις προοπτικές των επιχειρήσεων για κέρδη και μπλοκάρει τις πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση δραστηριοτήτων με σύνθετη τεχνολογία"[3].

Δημιουργείται έτσι, σε συνάρτηση και με το καθεστώς υψηλής προστασίας, μια οξεία κρίση μπροστά στη νέα πραγματικότητα που ορίζει η ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ. Η ελληνική οικονομία μπαίνει στο παιχνίδι με χαμηλή αποδοτικότητα των κεφαλαίων στη βιομηχανία, αύξηση των κινδύνων ως προς ενδεχόμενες νέες επενδύσεις και με αρνητικές προοπτικές βιωσιμότητας μεγάλου μεριδίου παραδοσιακών μονάδων.

Που είμαστε σήμερα:

Δεν υπάρχει λόγος να επαναληφθούν εδώ τα όσα ισχύουν για τη μετά το 1981 περίοδο. Χρειάζεται όμως να τονίσουμε ορισμένα χαρακτηριστικά της εποχής μας, κυρίως στις πλευρές που η οικονομική πραγματικότητα, διασυνδέεται άμεσα με την κοινωνική και πολιτική πρακτική. Πολλά υπάρχουν ήδη σε ομιλίες σας και στο αρχικό σχέδιο για τους στρατηγικούς στόχους του 5ετούς.

Τονίζεται συχνά πως υπάρχει σήμερα μια κρίση εμπιστοσύνης στην οικονομία του τόπου. Πράγματι, ένα πολύ μεγαλύτερο από παλαιότερα τμήμα της κοινής γνώμης, με προεξέχοντα μεγάλα τμήματα του αστικού πληθυσμού, νοιώθει και εκφράζει επιφυλακτικότητα και ανασφάλεια. Νομίζω πως σε μεγάλο βαθμό αυτό οφείλεται στη διαπίστωση πως ο οικονομικός μηχανισμός και τα όσα είναι ικανός να δημιουργήσει (προϊόντα αλλά και επαγγελματικές ευκαιρίες) δεν επαρκούν για να ικανοποιήσουν τις προσδοκίες των ομάδων αυτών. Σήμερα, ο έλληνας εργαζόμενος, έχει μια πολύ μεγαλύτερη και, γιατί όχι, καλύτερη πείρα και γνώση των δυνατοτήτων και των περιορισμών, που προσφέρει ο σύγχρονος κόσμος. Έχει γνωρίσει διαφορετικές μεταξύ τους οικονομικές πολιτικές και μπορεί επομένως να συγκρίνει. Βέβαια, οι παρατηρήσεις αυτές δεν πρέπει να εκληφθούν με έναν ολοκληρωτικά απλουστευτικό τρόπο, στο βαθμό που μένουν ακόμη πολλά να γίνουν για να υπάρχει καλή επικοινωνία του κοινού με τον χαρακτήρα και τις κατευθύνσεις της οικονομικής πολιτικής.

Το βασικό θετικό στοιχείο της οικονομικής πολιτικής του 85 αφορά στο αντιπληθωριστικό κλίμα που δημιουργείται. Το γεγονός πως η συγκράτηση των τιμών πρέπει να αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο του μακροοικονομικού σχεδιασμού, στηρίζεται αποτελεσματικά στην πεποίθηση ότι αυτό αποτελεί τη σταθερή βάση προστασίας των εισοδημάτων, καθώς μάλιστα η δεκαετής πορεία πίεσης του πληθωρισμού έχει κουράσει όλα τα στρώματα του πληθυσμού. Ας το δούμε και κατά εισοδηματικές κατηγορίες. Στους μισθωτούς οι επιπτώσεις αν και ομοιόμορφες ως προς την απέλεια αγοραστικής δύναμης, ήταν πολύ πιο εμφανείς στα "υψηλά" κλιμάκια (μείωση μέχρι 25%), από τα πιο χαμηλά (μείωση γύρω στο 10%). Αντιστρόφως ανάλογες είναι και οι ελπίδες αποκατάστασής του. Τα υψηλά κλιμάκια προσβλέπουν σε μια ταχύρρυθμη αποκατάσταση ενός συνολικά καλύτερου επιπέδου αμοιβών αποδεχόμενα, σε σημαντικό βαθμό, την ανταγωνιστική διαρρύθμιση των αμοιβών και δίχως μεγάλες ανησυχίες για τη θέση τους στην παραγωγή. Τα χαμηλότερα κλιμάκια γνωρίζουν ότι η σημερινή κυβέρνηση θα καλύψει την τιμαριθμική απώλεια, με μεγαλύτερη συνέπεια. Περισσότερο ανησυχεί ο μεγάλος εκείνος αριθμός μισθωτών, που αμοιβεται με 75000-95000, με οικογενειακό εισόδημα, όμως, γύρω στις 130000-200000, με ανοίγματα στην κοινωνική τους θέση (καταναλωτικά και περιουσιακά) και με μεγαλύτερες απαιτήσεις προσέγγισης του επιπέδου ευημερίας τους, με εκείνο που κατέχουν ομοιόβαθμα κοινωνικά στρώματα, που δεν συντηρούνται όμως από τη μισθωτή εργασία τους, αλλά είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, κλπ.

Ο περιορισμός των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα συνδέεται συχνά με το ζήτημα της "αδικίας", που χαρακτηρίζει τα φορολογικά μας πράγματα, καθώς και με την πεποίθηση κακής διαχείρισης. Η αποσύνδεση μεταξύ των διαφόρων τομέων κρατικής μέριμνας γίνεται "αναγκαστικά", καθώς πολύ πιο εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς τα ελλείμματα της ΔΕΗ από εκείνα μιας κρατικής βιομηχανικής μονάδας. Αυτό που θέλει πάντως ο αστός πολίτης είναι ένας δόκιμος στα σύγχρονα δεδομένα διοικητικός μηχανισμός, που να τον προστατεύει αποτελεσματικά και να του δημιουργεί τη μικρότερη δυνατή επιβάρυνση (σε χρόνο, σκοτούρες και χρήμα).

Η ισορροπία και προσεκτική προσαρμογή της εθνικής οικονομίας στο διεθνές της περιβάλλον αποτελεί θέμα που δύσκολα κατανοείται, πέρα από ορισμένες πλευρές του, που αφορούν την κατανάλωση συγκεκριμένων προϊόντων, από την οποία όμως, δύσκολα θα μπορούσε να αποκολληθεί ο σύγχρονος καταναλωτής. Ας μην ξεχνούμε πως ολοένα και μεγαλύτερα τμήματα πληθυσμού έρχονται σε επαφή με το διεθνές περιβάλλον, είτε μέσω του τουρισμού και της συναλλαγής τους (χρηματικές δόσοληψίες) με ένα άλλο επίπεδο αμοιβών, κλπ., είτε μέσω της αγοράς επώνυμων προϊόντων, που συνθέτουν τα πρότυπα του σύγχρονου επιπέδου διαβίωσης.

Η ικανότητα των ελληνικών επιχειρήσεων να δημιουργήσουν και να κερδίσουν μια καλύτερη και πιο ανταγωνιστική θέση, αμφισβητείται μέσα από την καθημερινή εμπειρία των εργαζομένων, είτε ως άμεσοι παραγωγοί, είτε ως καταναλωτές.

Που βρίσκονται λοιπόν οι ικανότητες της χώρας;

Πως διαγράφεται το αύριο;

Στην εποχή της σοσιαλδημοκρατίας στην ΟΔΓερμανίας διαδόθηκε η φόρμουλα σύμφωνα με την οποία "τα σημερινά κέρδη, είναι οι αυριανές επενδύσεις και οι μεθαιριανές θέσεις απασχόλησης". Η διάσημη αυτή ρήση του Χ.Σμιτ, έκανε το δρόμο της πολύ πριν αναλάβει το κύμα του νεο-φιλελευθερισμού στην Ευρώπη να την μεταγράψει σε μια επιθετική πολιτική απέναντι στο μεταπολεμικό consensus, που είχε ως άξονα το κράτος-προνοίας. Η μεταγραφή αυτή δημιούργησε νέες ευκαιρίες αξιοποίησης των κεφαλαίων, κυρίως μέσω των χρηματιστικών κυκλωμάτων. Έτσι, οι πολιτικές περιορισμού της οικονομικής δραστηριότητας, με στόχο τον αποπληθωρισμό, δεν μεταφράστηκαν με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις χώρες, παράλο που τα τεχνικά μέσα και η προσέγγιση των στόχων έδιναν μια, κατ'αρχήν, κοινή εικόνα. Στη Γερμανία και την Ιαπωνία το εγχώριο κεφάλαιο προχώρησε γρήγορα και επιτυχημένα στην αναδιάρθρωσή του, κρατώντας μεγάλα και αποκτώντας μεγαλύτερα μερίδια στις διεθνείς αγορές και κυρίως στο μερίδιο της αμερικανικής αγοράς, που δεν καλυπτόταν πλέον από τις ικανότητες της αμερικανικής βιομηχανίας. Στις άλλες ευρωπαϊκές βιομηχανικές δυνάμεις ο χρηματιστικός παράγοντας υπήρξε πολύ πιο αποφασιστικός. Στις υπερχρεωμένες αναπτυσσόμενες χώρες του τρίτου κόσμου, επίσης, οι οικονομίες οδηγήθηκαν σε αναδιάρθρωσεις πάνω στη συνισταμένη μιας σφικτής εξυπηρέτησης του εξωτερικού χρέους, με αποτέλεσμα να μεταβληθούν, τόσο σε φθηνούς εξαγωγείς των βασικών προϊόντων (μεταλλεύματα, πρώτες ύλες, βασικά τρόφιμα), όσο και σε καθαρούς εξαγωγείς κεφαλαίων, μέσω των σημαντικών εκροών σε χρηματικά κεφάλαια, αποπληρωμής του χρέους των. Συνολικά, η αγορά στένευε κάθε μέρα και περισσότερο και αντίστοιχα περιορίζονται οι ευκαιρίες απασχόλησης. Το παράδοξο αποτέλεσμα των πολιτικών αυτών ήταν ότι, ενώ ο αποπληθωρισμός στηρίζεται στη σκέψη πως η έξαρση των πιέσεων στο γενικό επίπεδο τιμών προέρχεται από τη συνεχή διεύρυνση του κόστους παραγωγής (δηλαδή, όπως ερμηνεύθηκε, της αμοιβής της εργασίας), οδήγησαν σε πραγματικές πιέσεις αύξησης όλων των άλλων στοιχείων του κόστους, όπως π.χ. μέσω των υψηλών επιτοκίων, της απονεύρωσης των κεφαλαιαγορών για επενδυτικά κεφάλαια στη βιομηχανία.

Πάντως οι πολιτικές αυτές εκφράσανε με εμπνευσμένο τρόπο την ανάγκη προσαρμογής των οικονομιών σε ένα άλλο επίπεδο, με δύο χαρακτηριστικά σημεία: αφομοίωσης των κρισιακών επιφαινομένων, που εμφανίσθηκαν στα μέσα των ετών 70, οργάνωσης της κοινωνικής συναίνεσης στη βάση των νέων σχέσεων, που προβλέπονται από την

εφαρμογή των νέων τεχνολογιών. Η προσαρμογή ήταν συχνά βίαιη, αυτό όμως επικυρώνεται από την ιστορία, ήταν πάντως ταχύτερης απόδοσης.

Η χώρα μας άργησε να αντιληφθεί πως οι πολιτικές αυτές στο κοντινό διεθνές μας περιβάλλον, καθώς μάλιστα διερχόμαστε προς μια ανοικτή οικονομία, είχαν άμεσες επιπτώσεις στα δικά μας πράγματα. Για παράδειγμα, ρυθμίζοντας το επίπεδο της μαζικής κατανάλωσης σε αυξητικούς ρυθμούς, εισάγουμε την ανεργία των εμπορικών μας εταίρων. Αρα μια πολιτική προσαρμογής της εθνικής οικονομίας στα νέα δεδομένα, ήταν αναπόφευκτη. Η πολιτική του 85 έθεσε το πρόβλημα, με έναν ιδιαίτερο τρόπο. Είναι χαρακτηριστικό πως η επιλογή για συγκράτηση του επιπέδου και διατήρησης της βασικής δομής της απασχόλησης οδηγούσε σε μια πιά αυστηρή μείωση των πραγματικών εισοδημάτων για τους μισθωτούς.

Εχουμε και σε άλλη ευκαιρία διατυπώσει την άποψη, πως το ζητούμενο της ελληνικής πραγματικότητας είναι ο εκσυγχρονισμός. Προηγουμένως, είπαμε ότι ο εκσυγχρονισμός έγινε κατ'αρχήν μέσω της εισαγωγής και δραστηριοποίησης ξένων κεφαλαίων. Στη δεκαετία του 70 ο εκσυγχρονισμός επικεντρώθηκε σε ένα θεσμικό και αρκετά αφηρημένο επίπεδο: ενώ η πολιτική ζωή περνούσε σε μια νέα φάση, οι παλαιές σχέσεις της με την οικονομική ζωή και τους φορείς της διατηρήσαν τα στοιχεία του παρελθόντος. Η αλλαγή του 1981 συνέχισε την πορεία του εκσυγχρονισμού μέσα από άλλους δρόμους: δημιουργία ενός σύγχρονου κράτους, επικύρωση των κοινωνικών αλλαγών, που αυθόρμητα είχαν εγκαθιδρυθεί την αμέσως προηγούμενη περίοδο. Όλα αυτά τα χρόνια, αυτό που καθυστέρησε ήταν η αναδιάταξη των δυνάμεων που θα έπρεπε να χρηματοδοτήσουν το κόστος του εκσυγχρονισμού. Είναι χαρακτηριστικό πως ένα πολύ μικρό κομμάτι από τον πλούτο που συσσωρεύουν τα άτομα αλλά και οι συλλογικές ομάδες παραγωγής (π.χ. επιχειρήσεις) ανακυκλώνεται σε επενδύσεις εκσυγχρονισμού των κοινόχρηστων μηχανισμών της κοινωνίας μας (οικονομική και κοινωνική υποδομή).

Ο χαρακτήρας του εκσυγχρονισμού δεν μπορεί παρά να είναι δημοκρατικός. Πρέπει δηλαδή να συμβαδίζει με τους κανόνες μιας ανοικτής και πολυσήμαντης κοινωνικής και πολιτικής ζωής.

Αν ο δημοκρατικός εκσυγχρονισμός είναι το ένα σκέλος μιας πολιτικής για το μέλλον, το άλλο δεν μπορεί παρά να είναι η συνέχιση και ανάπτυξη της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Μόνο η σύνθεση των δύο αυτών κατευθύνσεων, είναι σε θέση να τροποποιήσει τον τρόπο αξιοποίησης της εργασίας και του κεφαλαίου, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα μια δυναμική ισορροπία, απαραίτητη προκειμένου να επιχειρηθούν οι αναδιανομές και να αυξηθεί η αντοχή της οικονομίας μας στις έντονες μεταλλαγές του διεθνούς περιβάλλοντος.

Ας δούμε ένα παράδειγμα: Η διάρθρωση της εργασίας, το περιεχόμενό της και η αμοιβή της είναι αλληλένδετα μεταξύ τους. Ετσι, η έλλειψη υψηλής εξειδίκευσης στους επιστήμονες, που δεν μπορεί να γίνει παρά με την ουσιαστική αναδιάρθρωση της ιδιωτικής επιχείρησης και με τις κατάλληλες πρωτοβουλίες της πολιτείας, η υπερευκέντρωση ειδικευμένων εργατών σε μερικές μεγάλες πόλεις, η αντίστροφη τάση των ανισοτήτων στην αμοιβή της εργασίας και η παρέμβαση του κράτους στην ανάληψη κινδύνων από μέρους των εργαζομένων, καθώς και ο χωρισμός ανάμεσα σε έναν αυστηρά ελεγχόμενο τομέα που εξασφαλίζει τη σιγουριά της απασχόλησης και σε έναν αναξέλεγκτο τομέα, που εξασφαλίζει τη γρήγορη "επιτυχία", εξυφαίνουν μίαν απροσδιόριστου κόστους ανακατασούρα, στην ιεράρχηση των αξιών και των προτεραιοτήτων.

Μια αναπτυξιακή πολιτική θα έπρεπε να στηρίζεται επίσης στην υπεράσπιση δύο βασικών αρχών:

α) Την προστασία της επιχειρηματικότητας: Επιχειρηματικότητα σε όλα τα επίπεδα και όχι μόνον στην ιδιωτική/ατομική επιχείρηση. Επιχειρηματικότητα πρέπει να διακρίνει και τον συνεταιριστή και την τοπική αυτοδιοίκηση και το στέλεχος της δημόσιας επιχείρησης. Αυτό σημαίνει βέβαια διαφάνεια, αλλά και αυτονομία κινήσεων, προσδιορισμό στόχων αλλά και ανάληψη κινδύνων, τους οποίους δεν καλείται να καλύψει το κοινωνικό σύνολο αλλά συγκεκριμένες κοινωνικές και οικονομικές ομάδες. Πρόκειται δηλαδή για ένα σύστημα επιλογών.

β) Την ανάδειξη του συναινετικού προγραμματισμού σε βασική μορφή της κατ'ελάχιστον σύγκλισης του πολιτικού διαλόγου, πάνω σε κεντρικά ζητήματα του μέλλοντος της χώρας. Είναι αλήθεια ότι η εφαρμογή ενός αυστηρού και αυταρχικού οικονομικού σχεδιασμού δεν προσιδιάζει στις απαιτήσεις της εποχής μας. Αντίθετα, οι ανάγκες για πρόβλεψη, για συντονισμό των προσπάθειών και συγκεκρισμό των στόχων, είναι, σήμερα, μεγαλύτερες, καθώς ζούμε σε ένα περιβάλλον γρήγορων και αντιφατικών συχνά εξελίξεων. Είναι ακόμη απαραίτητο στοιχείο για την επιβίωση (βλ. την προστασία) μιας εθνικής μονάδας σαν την ιδική μας.

~~~~~

Τα παραπάνω, αποσπασματικά και ανολοκλήρως, πιστεύω πως αναδεικνύουν την ανάγκη, ο σχεδιασμός τους νέου πενταετούς, αλλά και του πολιτικού λόγου της οικονομικής πολιτικής για το 1988, γύρω από το θέμα "ανάπτυξη", να προσεγγίζει με στόχο την αποσαφήνιση σ'ότι αφορά στην επιλογή προτύπου, με την έννοια της προτίμησης ανάμεσα σε αυτές και όχι σε κάποιες άλλες, πολύ συγκεκριμένες, ισορροπίες. Μόνο που η προς επιλογή ισορροπία θα είναι αντικείμενο συλλογισμού και διαπραγματεύσεως, ενώ οι "άλλες" προϊόν ενός ιστορικού αυθορμητισμού, που, μέχρι σήμερα, μόνο δεινά επισωρεύει στη χώρα.

~~~~~

Χ.Α.Π.-20/10/1987

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

- [1] Τ.ΓΙΑΝΝΙΤΣΗ, "Ελλάδα: Η εκβιομηχάνιση σε κρίση" in Η Ελλάδα σε Εξέλιξη, Αθήνα, Les Temps Modernes-Εξάντας, 1986, σελ.253.
- [2] Λ.ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Η Διανομή του Εισοδήματος στην Ελλάδα, ΚΕΠΕ, 1984, σελ.23
- [3] ό.π., σελ. 258.